

FREMTIDENS SAMFUND

Et arbejdsmarked på afveje?
Hvordan undgår vi tomt arbejde?

v. **Andreas K. Mortensen**
Borgerlønsbevægelsen Danmark

.Indholdsfortegnelse

Introduktion

.hvem er jeg, hvad laver jeg

Motivation & undren

.Hvad er arbejde? Hvad er værdi?

Check in

.hvilket fremtidssamfund?

I DO ART

.forventningsafstemning

Et arbejdsmarkeds tilvejebringelse

.ret og plig; marked og stat

Et arbejdsmarked på afveje?

.usikkerhed, kontrol, tomhed

Konsekvenser

.stress, depression, tomhed

Basisindkomst som løsningsforslag?

.frihed, lighed og værdighed

Hvordan ser fremtidens samfund ud?

.scenariekanvas

Andreas K. Mortensen

cand.merc. filosofi

Copenhagen Business School

Bestyrelsesmedlem

Borgerlønsbevægelsen Danmark (BIEN)

Cultural Researcher

Bespoke

Arbejde, etymologisk (læren om ords oprindelse)

+ **laborare** (latin) 'at kultivere' (fx. afgrøder)

laborare udviklede sig gennem historien til at have tre beslægtede ord:

- + **Labour** 'smerte/besvær'
- + **Arbeit** 'slave'
- + **Work** 'aktivitet'

Arthur Cecil Pigou (f. 1877), eng. økonom.

“Hvis jeg hyrede en husholderske ville nationalindkomsten, den økonomiske vækst, og beskæftigelsen stige, og arbejdsløsheden ville falde. Hvis jeg efterfølgende giftede mig med hende, og hun fortsatte med at gøre præcis det samme, ville nationalindkomsten, væksten og beskæftigelsen falde, og arbejdsløsheden stige. Dette er absurd (og sexistisk)”

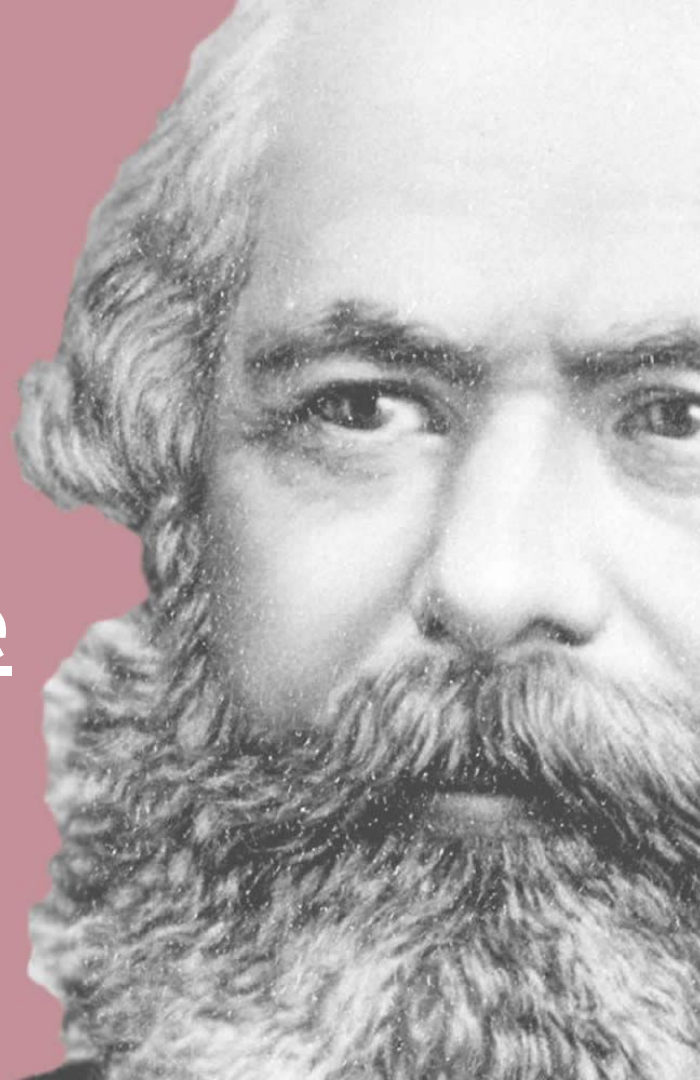
Arbejde for meget?
Arbejde for lidt?
Kan det betale sig?

Burnout af at arbejde
Boreout af at arbejde
Stress af ikke at arbejde

Personlig anekdote

Min far blev syg, men begyndte at arbejde ...

“Hvad jeg lige har fortalt dig,
plejer jeg at sælge for 5000 kr,-”

CHECK IN

Hvilket fremtidssamfund vil du gerne skabe?

I DO ART

INTENTION

Lære/samtale/debattere

DESIRED OUTCOME
(ønskede udfald)

Indignation, motivation & klarhed om basisindkomst

AGENDA

60% oplæg, 40% scenariekanvas

RULES / ROLES

Stil spørgsmål, åben samtale, lighed

TIME

kl. 10-12 (2x10 min pause)

Den danske velfærdsstat

En velfærdsstat er særligt kendetegnet ved to grundlæggende forhold (Esping-Andersen 1990)

Borgeres forhold til arbejdsmarkedet (af-vareliggørelse)

Uafhængighed fra arbejdsmarkedet/forpligtelse til at arbejde

Eksempel: Kontanthjælp, (syge)dagpenge, førtidspension, pension

Borgers forhold til staten (stratifikation)

Status og stigmatisering i et samfund ved modtagelse af velfærdsydelser

Eksempel: **Min oldemor** vs. **Min mor** vs. **min fætter**

Velfærdsstatens fødsel

Universelle borgerrettigheder opstår.

1899:	Septemberforliget 60 timer om ugen	(fleksibel basis for lønforhandling)
1907:	Arbejdsløshedsforsikring	(lav)
1933:	Socialreformen Første universelle borgerprincip	(fra almisse til retsprincip)
1956:	Folkepension 48 timer om ugen	(67 år, overtager aldersrenten)
1950-70:	Reduktioner i krav til velfærdsydelser	
76:	40 timer om ugen	

**højt afvareliggørelses-
og stratifikations-niveau**

Konkurrencestatens fødsel?

Universelle borgerrettigheder betinges de facto af markedsdeltagelse.

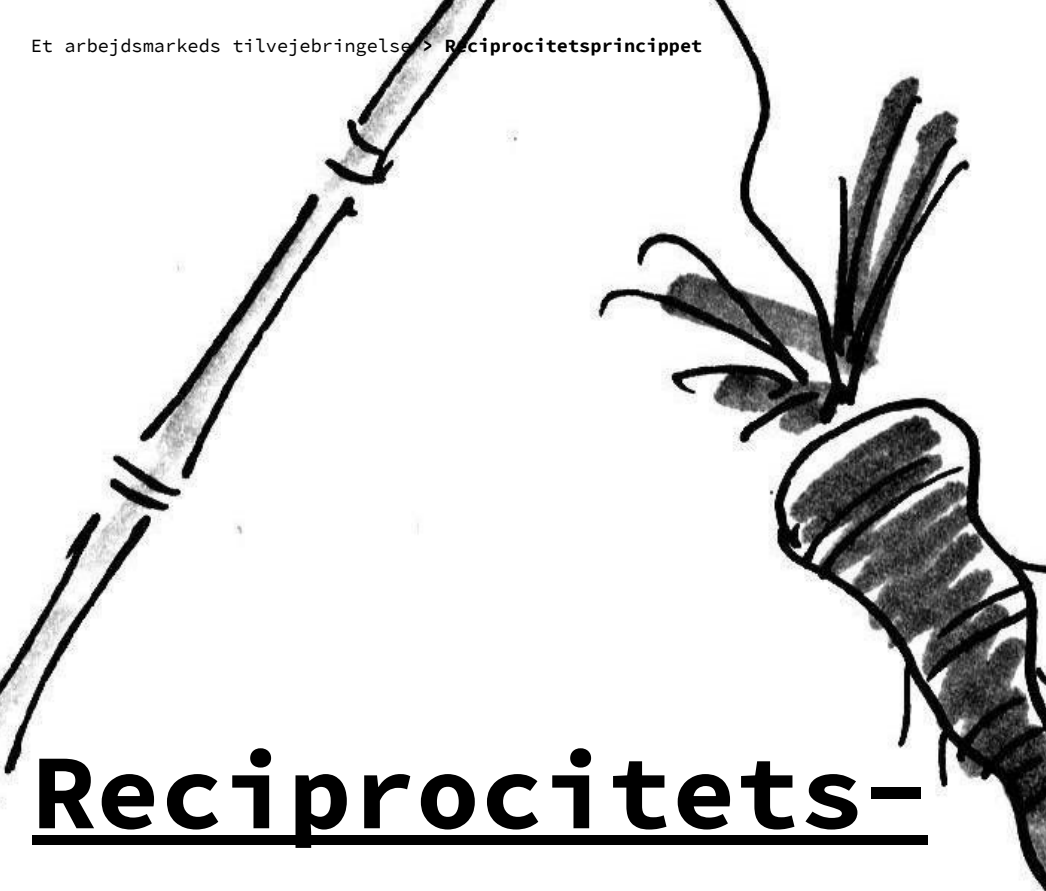
1970-80	Økonomisk (penge)krise	(strukturel arbejdsløshed eller...?)
1993:	Aktiv arbejdsmarkedspolitik 37 timer om ugen	(opkvalificere, motivere, stramme)
1990-2000:	Flexicurity	(fleksibilitet + sikkerhed = mobilitet)
2001:	Beskæftigelsesministeriet	(sproglig forandring)

Fra sikkerhedsnet til trampolin

Fra af-vareliggørelse til gen-vareliggørelse

Det er ikke størrelsen, men årsagen, der kendetegner velfærden

Velfærd er en investering (en vare), og ikke længere en rettighed

Reciprocitets- princippet

Pisk eller gulerod?

1970-1990 arbejdsløshed betragtet som et strukturelt problem.

1995-til i dag arbejdsløshed betragtet som et individuelt problem.

Rettigheder ikke længere baseret på et universelt borgerprincip, men derimod betinget af markedet.

Markedet verificerer/legitimerer nu staten.

Stratifikation genindtræder i Danmark:

+ Dovne Robert

+ Fjumreår

+ Fattig Carina

+ Café Penge

+ Ældrebyrden

Den industrielle økonomi

Fabrikkens fire vægge

1913:	FORD	Samlebånd, arbejdsdeling (standardisering)
1940-	GENERAL MOTORS	Variation (adaptering)
1970-80	TOYOTA	Just-In-Time (effektivisering, fleksibilitet)
1990-	BMW	70/30 (automatisering > specialisering)

Den immaterielle økonomi

Fabrikken uden vægge

Hvad er arbejde i BMW?

Bilen en manifestation af menneskets evne til at forstå, kode, afkode, og generere affekt, ikke dets evne til at 'producere' selve bilen.

- management
- marketing
- lydingeniører
- duft-designere
- lyseksperter
- softwareingeniører

> **Produktet** er kommet i baggrunden for **oplevelsen** ("oplevelsesøkonomi")

Hvad er arbejde?

“At flytte rundt på ting, og fortælle andre de skal gøre det”?

Arbejdets karakter transformerer sig (værdi)

Arbejdets praksis er kognitiv, og derfor er vi potentielt set altid på arbejde

Værdiskabelse ikke længere betinget af arbejdstid & sted

Arbejdets organisering transformerer sig (ansvar)

Manuelt arbejde: “fabrikken” - hierarki, lukkede rum, standardiserede bevægelser, individuel

Kognitivt arbejde: “kontoret” - netværk, åbne rum, dynamiske bevægelser, kollektiv

Arbejds ledelsesprincipper transformerer sig (motivation)

Fabrikken: ledelse, motivation baseret på løn og nødvendighed

Kontoret: selvledelse, motivation baseret på løn, mening (kald), selvrealisering

Hvad er værdi?

Og hvem ejer den?

En stigende markedsgørelse tvinger os til at kvantificere stadig mere immaterielt arbejde

- + hvor meget er det værd at lære en ordblind dreng at læse?
- + hvor meget er det værd at hjælpe en ældre dame med at få tøj på?
- + hvor meget er et digitalt The Beatles album værd? (copy + paste)

bi-metafor & pollen-samfund (Yann-Moulier Boutang)

Vi har levet i troen om, at biernes honning (produkt) er det produkt, vi har kunnet høste og skabe merværdi af. Det er imidlertid først nu, hvor bierne er ved at uddø, at vi forstår at biernes produkt er deres bestøvning (viden) af natures træer og blomster.

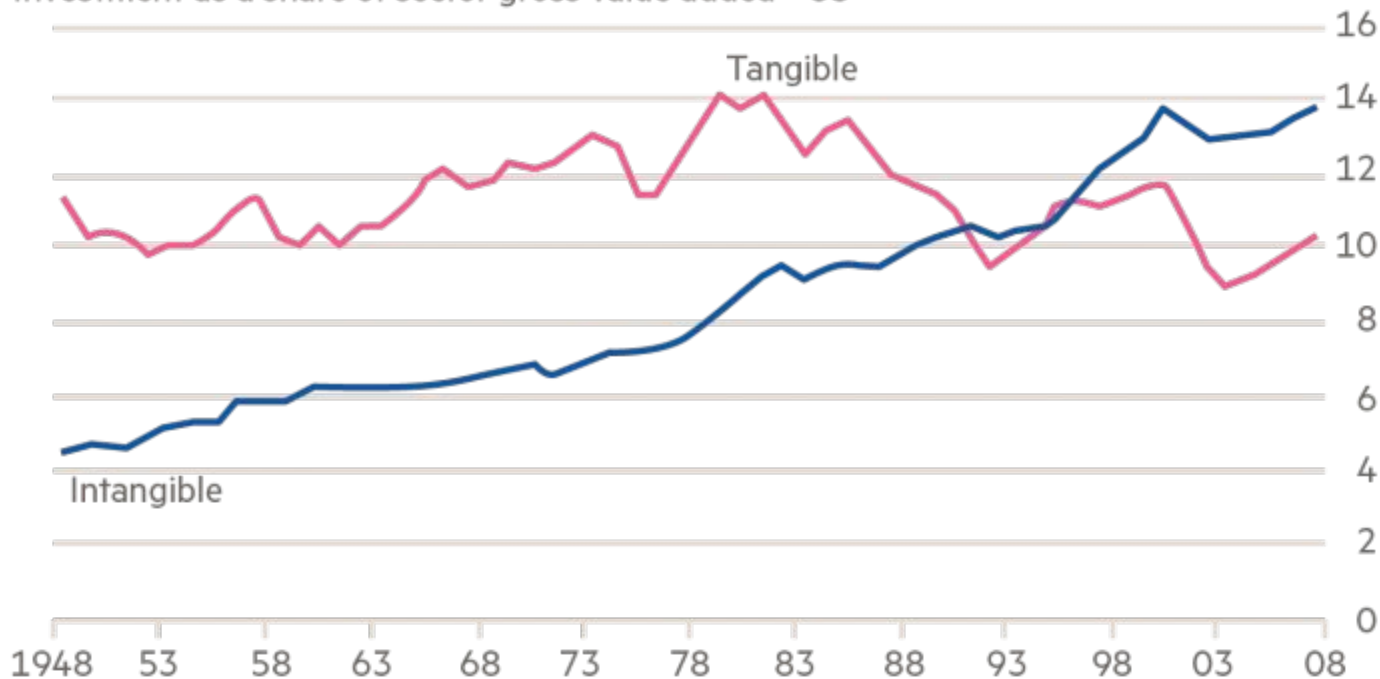
Hvem har forstået dette?

Facebook, Uber, AirBnB, Google, Weibo,

- + Ejer ikke selv produktet (viden), men faciliterer interaktionen (platform)

Intangible assets have soared in the US ...

Investment as a share of sector gross value added - US

Source: 'Capitalism Without Capital - the Rise of the Intangible Economy'

Haskel & Westlake (Princeton University Press, 2017)

© FT

Intellektuel ejendomsret

Patent

Royalties

Copyrights

Trademarks

Designrettigheder

Persondata

Knowhow

Goodwill

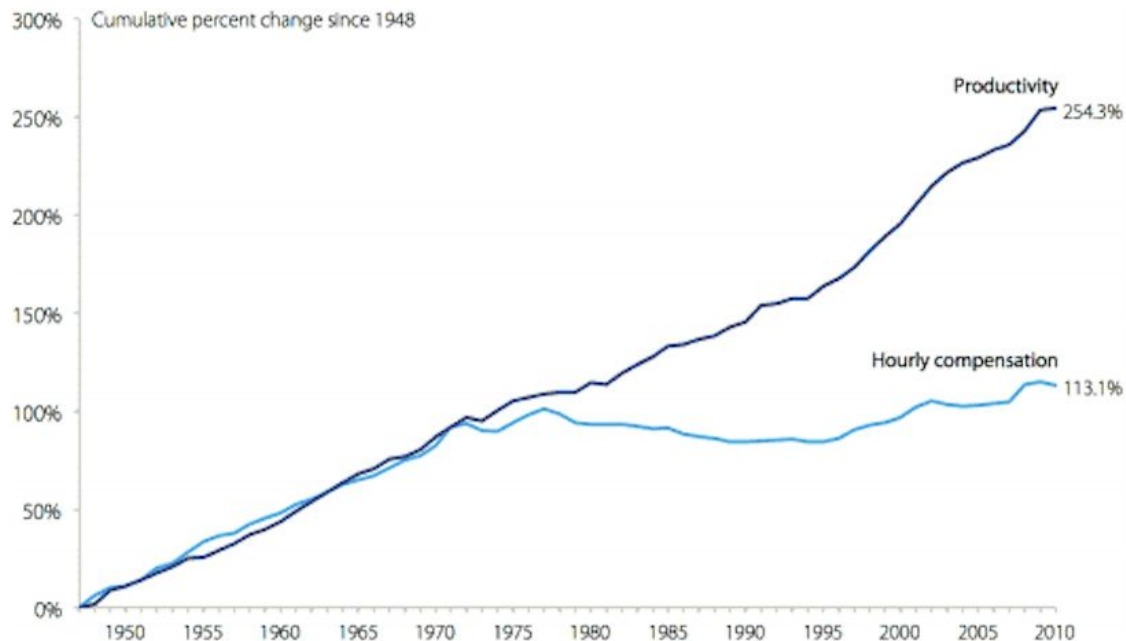
Website domains

etc ...

... Er Apple 'innovativ'?

Growth of real hourly compensation for production/nonsupervisory workers and productivity, 1948–2011

Note: Hourly compensation is of production/nonsupervisory workers in the private sector and productivity is for the total economy.

Source: Author's analysis of unpublished total economy data from Bureau of Labor Statistics, Labor Productivity and Costs program and Bureau of Economic Analysis, National Income and Product Accounts public data series

Den store afkobling

Produktivitetsvæksten stiger fortsat mens mellemindkomst og beskæftigelsen er lavere end sidst i 1990'erne.

Produktiviteten er blevet afkoblet, hvilket resulterer i øget ulighed.

Hvorfor arbejder vi?

“fik travlt med at lave ingenting”

Arkivet > internettet; brev > e-mail; regneark > regnemaskine; rørpost > telefon; besøg > klik.
+ På trods af alle disse teknologiske udviklinger, er arbejdstiden stadig den samme

Effektiviseringens utilsigtede konsekvens (Taylorismens)

Arbejdspladsen voksede med mennesker, hvis opgave bestod i at kontrollere andre mennesker

“flyttede mennesker fra fabrikken over i kontoret”

“kontoret voksede i effektivitetens navn”

=> hver opfindelse, som har effektiviseret noget, frigiver nye stillinger som fylder hullet op.

=> masseuddannelse, vidensarbejdere, globalisering, specialisering

HVAD TROR I?

+ Protestantisk arbejdsetik? “arbejde ædelt, uvirksomhed syndig”

+ Stolthed? “Arbejdets bærer lønnen i sig selv”

+ Frygt? ‘Imposter syndrome’?

Tomt arbejde

Papirnusseren, skrankepaven, paragrafrytteren, djøf'er

- + 70% af al pornotrafik sker mellem kl 9-17 på arbejdsdage
(90% om mandagen)
- + 37% bruger størstedelen af deres tid på ikke-arbejdsrelateret surfing
(8,3 timer over en uge, én arbejdsdag)
- + En medarbejder havde outsourcet sin egen stilling til Kina
- + Ingeniør, intet foretaget sig i 14 år, da hans stilling var blevet uddelegeret/outsourcet

“Der er ikke nok arbejde”

(R. Paulsen 2014)

I så fald er det ikke arbejdsløses egen skyld at de er uden beskæftigelse, og i så fald er hele aktiveringssystemet baseret på en fejlslutning?

Prekariat eller prekarisering?

Uanset om man betragter det som en klasse eller process beskriver det en uheldig udvikling.

Stigende arbejdsmarkedspolarisering

+ middelklassen forsvinder: stigning i langtidsuddannede OG ufaglærte jobs

Automatisering og globalisering

+ robotter og asiater er billigere end ivrige vesterlændinge; outsourcing

Prekariat (som klasse)

En ny gruppe af mennesker (højtuddannede, migranter og arbejdere) i lavt betalte midlertidige jobs (freelancere, løsarbejdere, vikarer) uden personalegoder (pension, barsel), politisk gennemslagskraft (fagforeninger, politiske repræsentanter,) eller faglig stolthed (værdighed)

Prekarisering (som process)

- + Stigning i midlertidige stillinger (8% til 12,7%)
- + Politiske initiativer gør arbejdsmarkedet mere fleksibelt (læs: usikker)
- + Strukturelle problemer gøres individuelle
  - Omstruktureringer kræver omstillingsparate, resiliente medarbejdere, bolde i luften.
  - Intern konkurrence blandt ansatte forhindrer kollektive overenskomster, demonstrationer eller protester.

Stress

- + Stress vil blive en af de største sygdomsfaktorer i 2020 (WHO)
- + I Danmark er 430.000 danskere stressramte på arbejdet hver dag (10% befolkningen)
- + Heraf lider op imod 300.000 danskere af alvorlig stress (30.000 hospitalsindlæggelser om året)

Depression & tomhed

- + "Depression er den ledende årsag til sygdom og handicap på verdensplan (WHO)
- + Mere end 300 millioner mennesker lever nu med depression.
- + Stigning på over 18% mellem 2005 og 2015.

Flexicurity under pres

og mennesket er under pres.

- > jobsøgning
  - > rekruttering
  - > ringe/vente i kø
  - > udfyldning af formularer
  - > transport, til/fra
  - > networking
  - > læse rapporter
- ikke anerkendt som arbejde, men i stigende grad en betingelse

Fagforeninger

- + beskytter arbejdstiden
- + beskytter arbejderidentiteten
- + konkurrerer internt med andre fagforeninger

+globalisering
+automatisering
+kognitivt arbejde
+prekarisering (neo.lib)

et dårligt match?

Flexicurity-system har undergået en voldsom forvandling. Dagpengesystemet er blevet relativiseret. Optjeningsprincipperne er blevet strammet. Kompensationen løbende sat ned og perioden forkortet.”

Et oprør fra midten?

- > Højrefløjen er lykkedes med at gøre arbejdsløshed selvforskyldt
- > Venstrefløjen har indædt kæmpet for at holde alle fuldtidsbeskæftigede
- > Ingen repræsenterer de arbejdsløse

Basisindkomst som løsning?

HVAD?

Individuel

Den er til alle statsborgere (ingen særstatus/særlige behov)

Universel

Den er uafhængig af indkomst og formue (modsat andre ydelser)

Betingelsesløs

Der er ikke nogen aktiveringspligt eller rådighedspligt.

Tilstrækkelig

Til at leve et liv på et beskedent niveau (kontanthjælpsniveau)

Basisindkomst som løsning?

HVORFOR?

En velfærdsstat skal bedømmes på, hvordan den behandler sine svageste i samfundet. I dag gør vores konkurrencesamfund mennesker syge, fremmedgjorte og udsatte. En basisindkomst vil modernisere velfærdsstaten og klargøre den til det 21. århundrede.

En basisindkomst vil skifte kontrol, sanktioner og aktiveringskrav ud med kontante sikkerhedsnet uden krav om modydelser. En basisindkomst vil anerkende det uformelle arbejde i samfundet (frivilligt, politisk, omsorg etc.).

Et opgør med lønarbejdet som tilværelses eneste saliggørende omdrejningspunkt.

HVEM?

Kontanthjælp uden modkrav, Kalundborg: Flere langtidsledige mødte op, end da de var tvunget. 60% af langtidsledige kom i aktivering mod 30% på landsplan. Bruger pengene på tvang/administration frem for gode tilbud..

Mincome, Canada, 5 år garanteret årlig indkomst

Bedre sundhed, to grupper reducerede arbejde (nybagte mødre og unge drenge: prioriterede børn og skole hhv.)

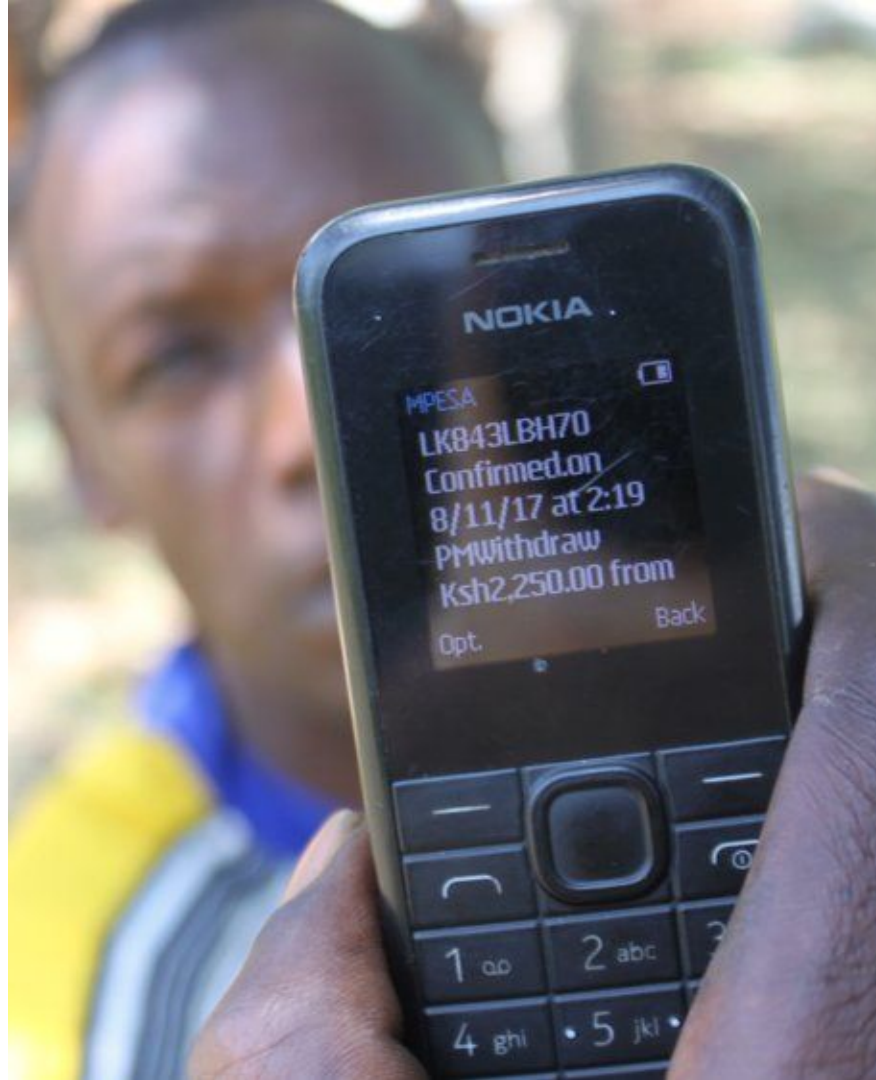
Finlands-forsøg, 2 år, ÷ borgerlønsforsøg Hverken mere eller mindre beskæftigelse. Stigning i mentalt velvære

GiveDirectly, Kenya, 12 år: Kontrolgruppe/længerevarende:

Positive og bæredygtige resultater: tjente mere fra andre ressourcer, bedre mentalt velvære, stigning i fødevarerikkerheden, mindre vold i hjemmet; ingen effekt på alkohol-, tobak-, kriminalitet-, inflation.

Madhya Pradesh, India, 1 år

Stigning i økonomisk aktivitet og opsparing, bedre huslige- og sanitære forhold, bedre ernæring, mindre mad-fattigdom, bedre sundhed, skoleforhold. Børns skolepræstationer steg 68%, tid brugt på skole tredoblet.

Basisindkomst som løsning?

HVORDAN?

+ Jens Wamsler, tre modeller:

- + Simpel model, indfasningstid 1 år (6500 kr): med eksisterende system
- + Trinvis indføring: differentieret (7-8000 kr, over 18 år) over 10 år
- + Delvis CO₂-finansieret basisindkomst (7000 kr, transportafgift for varer, flyafgift)

Samfundsdividende: afkast fra medejerskab over fælles goder: robotificering & automatisering

- + Gradvis tobin-skat
- + +18 år
- + omfordeling

Basisindkomst som løsning?

HVAD? II

Frihed i forhold til markedet:
Fjerner varegørelsen af arbejdskraften
+ decommodification

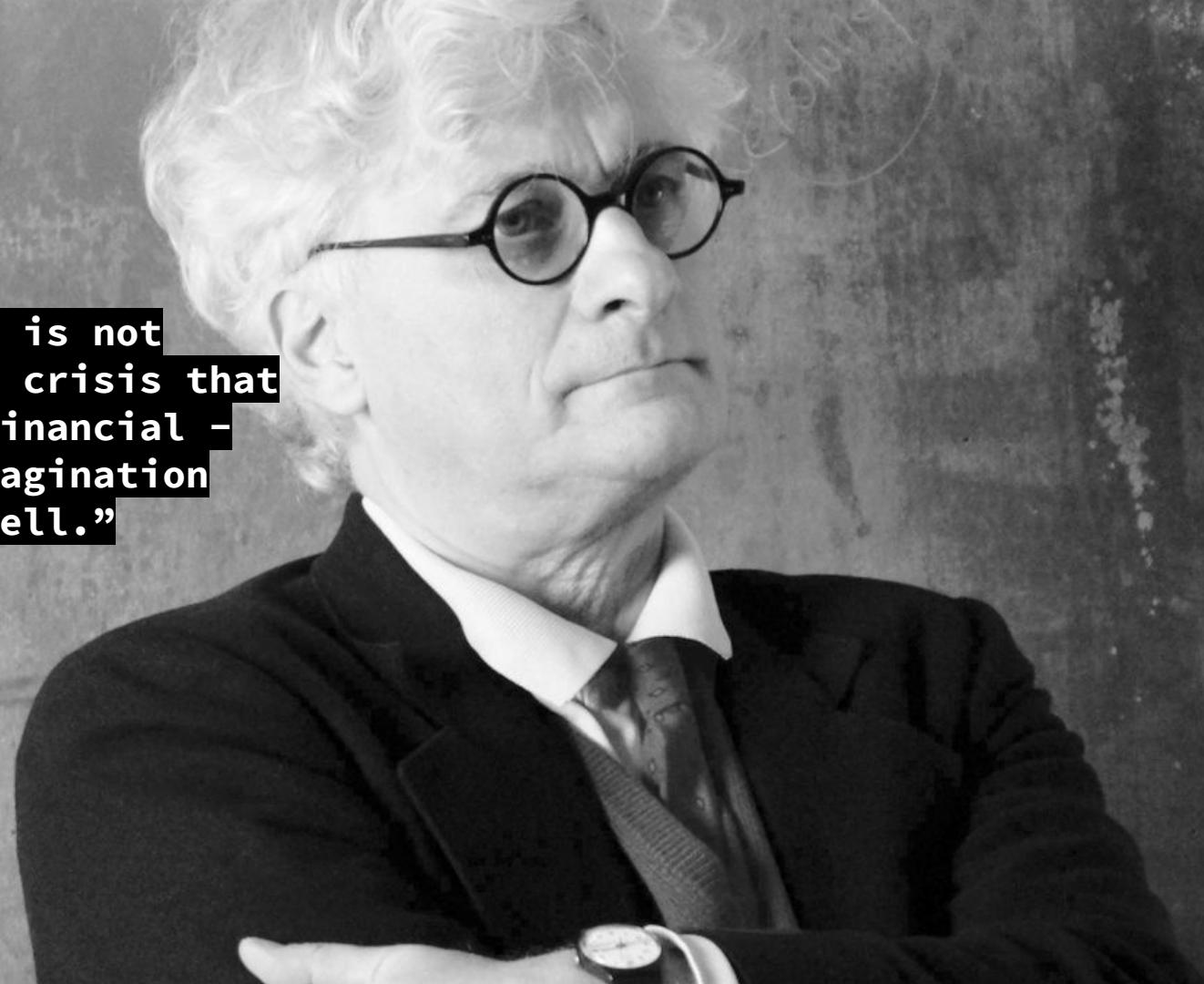
Frihed i forhold til staten: Sætter grænser for klientgørelsen
+ stratifikation

Frihed i forhold til familien: Sætter grænser for familieafhængigheden
+ emancipation

Der sker en forenkling af systemet:
Dagpengereglerne fylder 29.231 sider (9 km.)
Der skaber mindre mulighed for kassetænkning
Der sker en afskaffelse af tvangen
160.000 er sat uden for arbejdsmarkedet.

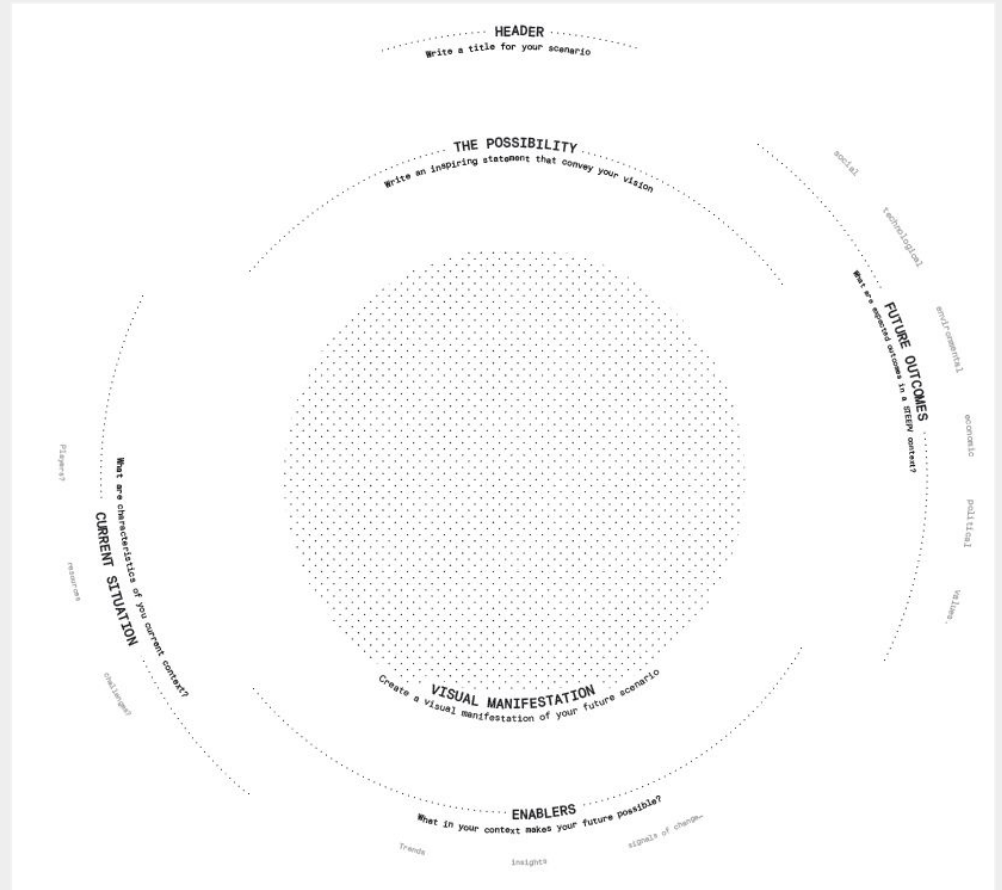
“The European collapse is not simply the effect of a crisis that is only economic and financial – this is a crisis of imagination about the future, as well.”

Franco ‘Bifo’ Berardi (2011: 8)

Scenarie tænkning

Hvordan kan vi forestille os et mere retfærdigt samfund?

Read the full article

Free for 30 days

Start your free trial

Three in four mothers are now working

There are now 4.9 million working mothers with dependent children

SHUTTERSTOCK/REX

The number of mothers in work in England has increased by 1.2 million over t

Feminisme

Basisindkomst som
feministisk forandringsstrategi?

“Three in four mothers are now working”

- Hvad gjorde de så før?

Det »reproduktive« vs det »produktive« arbejde

Wollstonecrafts dilemma

+ Lighedsvejen: kvindebevægelsen vil tilslutte sig den dominerende mandlige norm om lønarbejde?
+ Forskellighedsvejen: Prioritere omsorgsarbejde vil fortsat marginalisere kvinder ift mænd på arbejdsmarkedet?

En basisindkomst vil både kunne tilgodese ønsket om lighed og forskellighed, forene en decommodificering og en commodificering og skabe en ny type af økonomisk uafhængighed. Danne grundlag for opbygning af et nyt afhængighedsforhold?

Basisindkomst som løsning?

Grøn omstilling

Basisindkomst som grøn omstillingsstrategi?

- + **Modvækst** (degrowth)
- + **green new deal**
- + Welfare ... Workfare ... **Commonfare?**

- > CO2 kvoter
- > Genetablere ideen om fælleden?
- > Genmobilisere andelsbevægelsen tilbagekøbe jorden?
- >

En grøn omstilling med en bølge af sociale og økologiske eksperimenter i samfundet vil være betinget af en ændring af arbejdsbegrebet, der går i retning af en basisindkomst?

lønarbejde

det »skjulte« lønarbejde

frivilligt arbejde

omsorgsarbejde

reproduktivt arbejde

kunstnerisk arbejde

politisk arbejde